

Güncel Bir Tartışma: Sürdürülebilir Kalkınma

Ayşe Öznur ÖZER

1973 yılında ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden, Şehir Planlama lisans, 1990 yılında "Sustainable Development Strategy in Regional Planning and A Case Study on Seyfe Region" konulu tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesi ile mezun oldu. 1978 - 1991 yılları arasında Çevre Müsteşarlığı'nda, 1991-1993'de HÜ Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde görev yaptı. Halen AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "ÇED - Siyasal, ekonomik ve Teknik bir Araç Olarak" konulu doktora tezi çalışmalarını sürdürmektedir. Odamız ÇED Komisyonu'nda üyelerimiz Kumru Arapkirlioğlu ve Cemalettin Erol ile birlikte konuyla ilgili çalışmalarda bulunmaktadır.

PLANLAMA
95 / 3 - 4

Giriş

1987 sonbaharında toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 42'nci oturumunda kabul edilen *Ortak Geleceğimiz* (*Our Common Future*) raporundan sonra uluslararası diğer kuruluşlar ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gündeminde yeni bir kalkınma stratejisi, sürdürülebilir kalkınma, başlıca tartışma konularından biri durumuna gelmiştir. *Ortak Geleceğimiz* raporu'nda tanımlanan "sürdürülebilir kalkınma"nın (sustainable development) uygulanabilirliği hakkında farklı kesimler değişik görüşler öne sürmekte, bazıları benimsemekle benimsememek arasında tam bir kaniya varmakta zorlanmaktadır.

Her konuda olduğu gibi sürdürülebilir kalkınma konusunda da gerçeğe ulaşmanın önkoşulu, bilimsel temeli olan tam ve doğru bilgilerden yola çıkmaktır. Bunun için, önce sürdürülebilir kalkınmanın tarihçesine kısaca göz atmak yararlı olacaktır. Dünyada neler olmuştur da bu yeni stratejiye gerek duyulmuştur? *Ortak Geleceğimiz* raporunu yazanlar kimlerdir? Nerelerde neleri, nasıl inceleyerek ve hangi gerekçelerle bu stratejiye ulaşmışlardı? Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilme koşulları belirlenmiş midir, eğer öyleyse bunlar nelerdir? Bu temel soruların yanıtlarını araştırıp öğrenmeden sürdürülebilir kalkınma hakkında yorum yapmak doğru değildir.

Bu yazıda, tarihsel bir perspektiften yola çıkılarak sürdürülebilir kalkınma stratejisi hakkında yukarıda belirtilen soruların yanıtları verilmeye çalışılacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Kısa Tarihçesi 1970-1983

Sürdürülebilir kalkınma stratejisi *Ortak Geleceğimiz* raporu ile birdenbire 1987'de ortaya atılmış değildir. Kalkınma-çevre ilişkisinin ikilem olmayıp bağdaşık olduğu yaklaşımı konusundaki dönüm noktası aslında 1970 yılıdır. Mühendislikten ekonomiye kadar çok geniş bir alanda farklı disiplinlerden bilimadamlarının yaptığı çalışmalar, uluslararası kuruluşların aldığı kararlar ve değişik ülkelerin çevre mevzuatı çerçevesinde kalkınmaya da temel alınması öngörülen politikalar incelendiğinde, 1970 yılından başlayarak o zamana kadar dışlanan çevre boyutunun önem kazanmaya başladığı görülür. Özellikle kalkınmanın temelini oluşturan ekonomi bilimine çevre boyutunun 1970 yılında katılışı, o yıla kadar göz ardı edilen bir konunun neden önemli görülmeye başladığı sorusunu akla getirmektedir. Bunu yanıtlayabilmek için o yıla kadar genel olarak tüm dünyada izlenen kalkınma-çevre politikasını ve sonuçlarını kısaca irdelemek yararlı olacaktır.

Sanayileşmenin teknolojik gelişmelere paralel olarak hızlandığı 20'nci yüzyılın 1970 yılına kadar geçen süresince, yerel ölçekli çevre sorunlarının kalkınmanın doğal ve katlanılması gereken sonuçları olduğu yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yaklaşıma göre kalkınma-çevre ikileminin varlığı kabul edilerek, çevreyi korumak pahasına kalkınmanın doğal ve katlanılması gereken sonuçları olduğu yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yaklaşıma göre kalkınma-çevre ikileminin varlığı kabul edilerek, çevreyi korumak pahasına kalkınmadan ödün verilemez düşüncesinden ha-

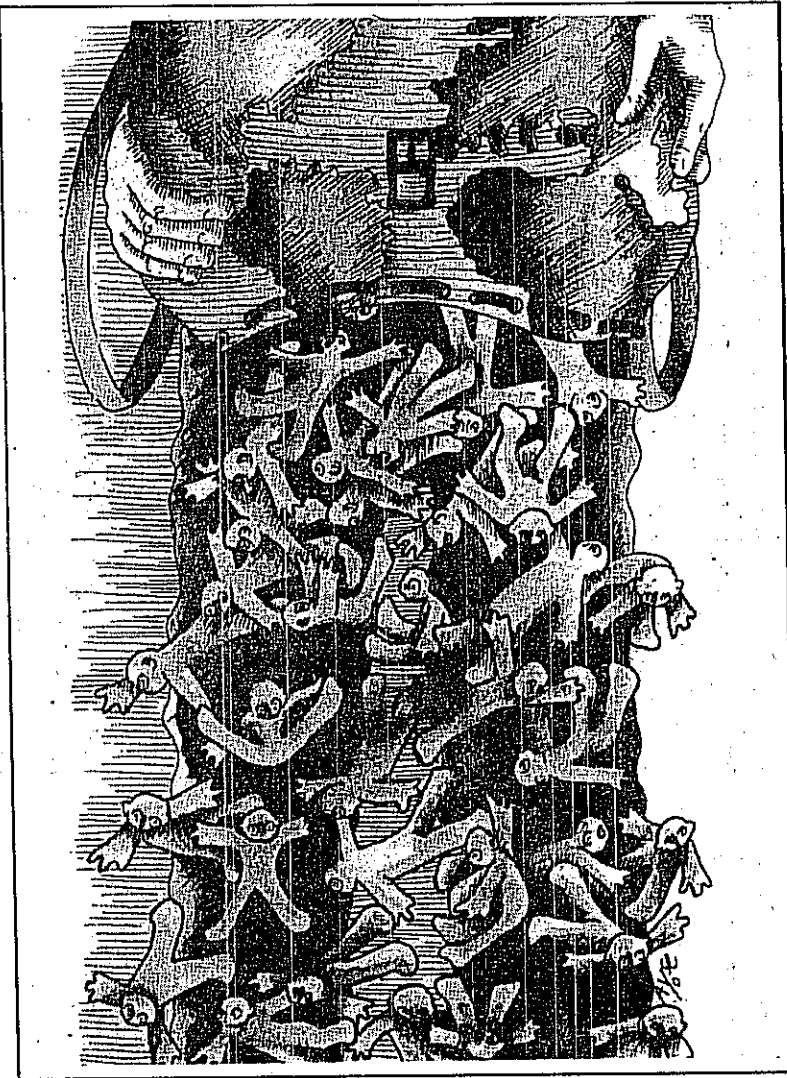
Artık çevre sorunlarının çözümlenmesi konusunda daha fazla ertelenemez, hele hele gözardı edilemez duruma geldiği açıkça görülür olmuştur.

reked edilmmiştir. Bu düşünceye göre birinci öncelik kalkınmaya verilmeli, çevre sorunlarına çözüm ise daha sonra ele alınmalıdır. Bu stratejiye çevre yönetiminde "tepki-ve-tedavi" (react-and-cure) adı verilmektedir. Diğer bir deyişle, kalkınmanın gereği olan kirlilikler yaratıldıktan sonra bunlara karşı bir tepkide bulunulup tedavi yoluna gidilmelidir. Bu durumda çevre sorunlarını önceden önlemek için çaba göstermeye gerek yoktur. Böylece kirlenici atıkların artımının yapıp topları üretim maliyetinin artırılması da gerekmez. Bu anlayışın sonucunda 1970'li yıllara kadar çevre teknolojisinde üretim teknolojisindeki kadar bir gelişme kaydedilmemiştir.

1970'lerde kaygı duyulan bir duruma gelmiştir. Bu kaygının nedeni, işin başında yerel ölçekli olduğu için fazla önemsenmeyen, nasıl olsa çözümlenir gözüyle bakılan çevre sorunlarının yerel olmaktan çıkıp ülkelerin sınırlarının ötesine taşması, ortaya çıkan zararların bölgesel ölçeklere ulaşmasıdır. Bu arada çevre sorunları nedeniyle kendi yaşam kalitelerinin bozulduğunu gören geniş halk kitlelerinin tepkisel eylemleri de 1970'den itibaren yerel olmaktan çıkmıştır. 22 Nisan 1970'deki ilk "Dünya Günü" gösterilerine 20 milyon kişinin katılması, giderek küreselleşme gösteren çevre sorunları ile ilgili kaygıların geniş kitleleri nasıl harekete geçirdiğini göstermiştir. Diğer yandan yine bu yıllarda bilimadamlarınca, aşırı kaynak tüketiminin ve çevre kirliliklerinin yaşamı nasıl tehdit etmekte olduğu hakkında tahminlerde bulunulup raporlar düzenlenmiştir. Artık çevre sorunlarının çözümlenmesi konusunun daha fazla ertelenemez, hele hele gözardı edilemez duruma geldiği açıkça görülür olmuştur.

1972'de tüm dünya ülkelerinin ilk defa olarak Birleşmiş Milletler tarafından Stockholm'de düzenlenen Çevre Konferansına katılmaları ve bu konferansın sonucunda Birleşmiş Milletler Çevre Programının kuruluşu, yerel, bölgesel ve küresel her ölçekteki çevre sorunları ile mücadelede ülkelerin ortak bir platformda hareket etmeleri gereğinin ortaya çıkmasının sonucudur. Diğer yandan ülkemizin de üyesi bulunduğu OECD ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların bünyelerinde de çevre komiteleri kurularak ülkelerin çevrenin korunması ve çevre sorunları ile mücadelede ortaklaşa çalışmalarda bulunmaya başlamaları çevre konusunu, kalkınma dışına itilmiş olmaktan çıkarmaya başlamıştır.

Bu yeni yaklaşıma paralel olarak çevre ve kalkınma ilişkisini ele alan yeni bir strateji uluslararası kuruluşların karar metinlerine geçirilmeye başlanmıştır, o da "tahmin-ve-önleme" (anticipate-and-prevent) stratejisidir. Bu stratejiye göre çevre sorunları ortaya çıkmadan önce tahmin edilmeli ve önlenmelidir. Tepki-ve-tedavi stratejisi mevcut kirlenici tesisler için en uygundur, ancak yeni kurulacak tesisler için mutlaka tahmin-ve-önleme stratejisi izlenmelidir. Bu iki strateji birbirlerinin alternatifi değil tamamlayıcıdır. Her iki stratejinin de izlenilmesi, çevre teknolojisinin ilerletilmesine ve kullanılabilmesine, çevrenin korunması ve çevre sorunları ile mücadele edenler için ekonomik ve teknik desteklerin sağlanmasına, bunun için yeni

2.10.1995 (Siyah Beyaz)

PLANLAMA
95 / 3 - 4

Ancak bu kalkınma stratejisi ile gözardı edilen bir konu -çevre sorunları- 1960'ların sonu ve

çevre yönetim araçlarının geliştirilmesine sıkı sıkıya bağlıdır.

Çevre alanında teknolojik gereksinimler çok çeşitlidir. Alıcı ortamların özellikleri, standartları belirlenebilmeli, kirlenici kaynaktan bırakılan atıkların ve alıcı ortamların biyolojik, kimyasal, fiziksel ölçümleri yapılabilmesi, atıkların cinslerine göre arıtım ve yeniden değerlendirme gibi çevre teknolojileri geliştirilmelidir. Bu teknolojileri kullanıcıların hizmetine sunabilmek için ise, ekonomik maliyetlerinin üretim maliyetine oranları belli düzeylerin üstünde olmamalıdır ve piyasada rekabet eşitliğini sağlamak için çevre teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır ki bu teknolojileri kullananların yükledikleri artı maliyetlere karşın bunları kullanmayanların avantajlı duruma gelmeleri engellenebilsin. Ayrıca çevre teknolojilerini kullananları ve kullanacak olanları desteklemek amaçlı daha bir çok ekonomik düzenlemeler yapılabilirdir ki kalkınma-çevre arasındaki ilişkinin bağdaşıklığı sağlanabilirdi. Kısacası çevre teknolojisi ile birlikte çevre yönetiminin teknik ve ekonomik araçları da geliştirilmelidir ve bu yolla kalkınma-çevre bağlantısı uygulanabilir duruma getirilebilirdir.

Yukarıda sıralanan bu konularla ilgili araştırmalara 1970'li yıllardan başlayarak hız verilmiştir. Ancak o yıllara kadar çevre teknolojisinin üretim teknolojisinin gerisinde kalışı, küresel çevre sorunlarının her geçen gün daha da büyümesini yavaşlatamamış, üstelik çevre üzerindeki tahribat daha da artmıştır. Havadaki SO₂ ve NO_x'in sınırlar ötesine taşınmasıyla asit yağışlarındaki artışlar, atmosferde CFC gazının giderek artması nedeniyle ozon tabakasındaki incelmeye, CO₂ gazının havadaki konsantrasyonunun artışı ve buna bağlı olarak dünya ısısının yükselmekte oluşu, nükleer atıklar, petrol taşımacılığı ve tanker kazalarının yolaştığı deniz kirlilikleri, bütün bunlara bağlı olarak canlı türlerinin her geçen gün daha da azalması, yağmur ormanlarının tüm dünya iklimini etkileyecek ölçülerde tahrip edilmekte oluşu ve daha pek çok çevre sorununun boyutları öylesine büyümüştür ki, 1970'li yıllardan itibaren bu sorunların çözümü yönündeki çabalarda fazla bir yol katetmek artık hiç de kolay değildir.

Bütün ülkeleri ilgilendiren küresel çevre sorunlarının çözümü 1980'li yıllara gelindiğinde artık daha fazla ertelenemez bir duruma gelmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun güz 1983, 38'inci oturumunda alınan 38/161 sayılı kararı ile Genel Sekreter, Dünya Çevre ve Kal-

kınma Komisyonu'nu kurmakla görevlendirilmiştir. Bu komisyonun çalışmaları, 1983 ve sonraki yıllarda, komisyonun adından da anlaşılacağı gibi, kalkınma ve çevrenin bağımlı olduğu temel yaklaşımına dayandırılmış ve buna bağlı olarak "sürdürülebilir kalkınma" stratejisine ulaşmıştır.

1983 - ...

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun yukarıda belirtilen kararında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu üyelerinin yarısının gelişmekte olan ülkelere olması öngörülmüştür. Bu karara göre görevlendirilen Genel Sekreter önce Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu başkanlığına Norveç'in o zamanki İşçi Partisi lideri Gro Harlem Brundtland'ı ve başkan yardımcılığına Sudan eski Dışişleri Bakanı Mansour Khalid'i seçmiştir. *Daha sonra Genel Sekreter, Brundtland ve Khalid tarafından diğer komisyon üyeleri belirlenmiştir.* Komisyon üyelerinin seçildiği ülkeler İtalya, Suudi Arabistan, Zimbabve, Fildişi Sahili, Federal Almanya, Macaristan, Çin Halk Cumhuriyeti, Kolombiya, Hindistan, Brezilya, Japonya, Guyana, İngiltere, Cezayir, Endonezya, Nijerya, SSCB, Yugoslavya ve Kanada'dır.

Komisyonun üye kompozisyonu incelendiğinde, ülkelerin gelişme düzeylerinin, coğrafi dağılımlarının, yönetim sistemlerinin, kalkınma ve çevreye ilişkin sorunlarının tam bir heterojenlik gösterdiği görülmektedir. Böylece Komisyon çalışmalarını, adının başında yer alan "dünya" ölçeğinde ve ülkeler ve bölgesel farklılıklara karşın küresel anlamda ortak sorunlara yönelik olarak sürdürmüştür. Komisyon üyeleri çalışmalarını kendi ülkelerinin birer temsilcisi olarak değil bağımsız bir grubun elemanları olarak yerine getirmişler, dört yıl boyunca dünyanın her tarafından binlerce kişi, kurum ve kuruluşun görüşlerini almışlardır. Bu kişilerin, kurumların ve kuruluşların listesi *Ortak Geleceğimiz* raporunun sonunda verilmekte ve görüşlerden bazıları rapor metni içindeki alıntılarda aynen yayınlanmaktadır.

Komisyon çalışmalarını, hazırlamış olduğu *Ortak Geleceğimiz* raporunu 1987'de UNEP Yönetim Konseyi'ne sunarak tamamlamıştır. Rapor daha sonra UNEP Yönetim Konseyi'nce Birleşmiş Milletler'in güz 1987 42'nci genel kurul toplantısında sunulmuş ve karara bağlanmıştır. Bu karardan hemen sonra Birleşmiş Milletler tarafından raporun tüm üye ülkelere dağıtımı yapılarak sürdürülebilir kalkınma stratejisinin yaygınlaştırılması yönünde ilk adımlar atılmaya başlan-

Bütün ülkeleri ilgilendiren küresel çevre sorunlarının çözümü 1980'li yıllara gelindiğinde artık daha fazla ertelenemez bir duruma gelmiştir.

21'inci yüzyıla girerken Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenecek son dünya zirvesi HABİTAT II için Uluslararası Hazırlık Komitesi'nin belgeleri incelendiğinde, temel kavramların Rio Bildirgesi ve Gündem 21'den yola çıkılarak geliştirildiği, ülkelerin eylem planlarının da yine bu kavramlara dayandırılmasını öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

PLANLAMA
95 / 3 - 4

muştır. Ülkemizde 6'ncı Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlığı öncesinde ilk kez Çevre Bakanlığı'na (o zamanki Çevre Genel Müdürlüğü'ne) iletilen bu rapor DPT ile ortaklaşa bir çalışma içinde değerlendirilmiş ve çevreyi önceki planlardan farklı olarak tek bir başlık altında değil her konu başlığı altında tarım, enerji, sanayi vd) yatay bir kesit olarak ele alan yaklaşımın izlenmesine bu plan ile başlanmıştır.

1987'de tüm dünyanın dikkatini sürdürülebilir kalkınmaya çeken Birleşmiş Milletler tarafından Haziran 1992'de, Rio'da, Uluslararası Çevre ve Kalkınma Konferansı bir dünya zirvesi (Earth Summit) olarak düzenlenmiştir. Dünya liderlerini biraraya getiren bu zirvede sürdürülebilir kalkınma yönünde daha somut adımların atılması için iki önemli belge kabul edilmiştir; bunlar Çevre ve Kalkınma hakkında Rio Bildirgesi ve Gündem 21'dir. Rio Bildirgesi'nde çevre ve kalkınmayı bağdaşık kılan 27 ilke yer almaktadır. Gündem 21'de ise, 21'inci yüzyıla girerken ülkelerin, uluslararası kuruluşların, finans örgütlerinin ve toplumun tüm kesimlerinin gündemlerine almaları öngörülen somut eylemler, kalkınma-çevre bağıntısı ile ilgili her konu başlığının altında irdelenmektedir.

21'inci yüzyıla girerken Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenecek son dünya zirvesi HABİTAT II için Uluslararası Hazırlık Komitesi'nin belgeleri incelendiğinde, temel kavramların Rio Bildirgesi ve Gündem 21'den yola çıkılarak geliştirildiği, ülkelerin eylem planlarının da yine bu kavramlara dayandırılmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma konusu planları çok yakından ilgilendirmektedir. Planlamada sürdürülebilir kalkınma stratejisini izlemek yönünde önce "neden" ve daha sonra da "nasıl" sorularını yanıtlamak gerekir. Bunun için ilk önce, "sürdürülebilir kalkınma nedir"? sorusunun yanıtı bilinmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma hakkında tam bir bilgi edinebilmek, yorumlarda bulunabilmek için ilk yapılması gereken iş, önce *Ortak Geleceğimiz* raporunu, daha sonra da Rio Bildirgesi ve Gündem 21'i okuyup incelemektir. En azından bu üç belge iyi incelenip değerlendirilebilmelidir ki, HABİTAT II belgelerinin bu ön bilgilenmelere dayanarak irdelenmesine, planlamada sürdürülebilir kalkınma stratejisinin izlenmesi ile ilgili "neden" ve "nasıl" sorularının tam ve doğru olarak yanıtlanmasına geçilebilsin.

Sürdürülebilir Kalkınma Nedir? Ne Değildir?

Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı *Ortak Geleceğimiz* raporunda tek cümleyle şöyle yapılmaktadır; bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak. Bu tek cümlelik tanım için, "klasik kalkınma tanımından ne farkı var? 'Kalkınma' sözcüğü aslında kendi içinde süreklilik kavramını da taşır, zaman içinde gelecek kuşaklar tarafından sürdürülmesi istenmeyen bir kalkınma stratejisi olmayacağına göre, 'sürdürülebilir' sözcüğünü 'kalkınma'nın önüne getirmeye neden gerek duyulmuştur?" soruları akla gelebilir. Buna neden gerek duyulduğunu anlamak için *Ortak Geleceğimiz* raporunun bütününcü incelemek gerekir.

Raporda kalkınmanın özellikle yoksul ülkeler için darboğaza sürüklenmekte oluşu ve nedenleri irdelenerek, bugüne dek sürdürülen ekonomi politikalarının bu ülkeleri gelişmiş ülkelerin güdümüne soktuğu saptaması yapılmaktadır. Raporu kaleme alanların üçüncü dünya ülkelerinden olduğu, bu ülkelerin kaynaklarının zengin ülkelerin baskısı altında yokedilmesiyle ilgili saptamalara daha ilk bölümlerde yer verilmesinden açıkça anlaşılmaktadır. Kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak, Raporda aşağı doğru inen bir helezona kısılmış benzetmesi yapılan bu ülkeler için, özellikle, zorunlu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmayı üçüncü dünya ülkelerini çevrenin korunması gerekçeleri ardına saklanıp geri bıraktırmak isteyen gelişmiş ülkelerin aldatmacası olarak yorumlayanlara, yukarıda özetle verilen açıklamalar şaşırtıcı gelebilir. Günümüzde, kalkınma çevre ilişkisinin ikilem olduğu anlayışını sürdüren ve gelişmiş ülkelerin "bizim yaptığımız yanlış yapıp kalkınma uğruna çevreden vazgeçmeyin" savını sürdürülebilir kalkınmanın gerekçesi olarak gösterdikleri kanısında olanlar, bu yeni stratejiye karşı çıkmaktadırlar. Sürdürülebilir kalkınmayı gelişmiş ülkelerin üçüncü dünya ülkelerini daha fazla geri bıraktırmak için oynamak istedikleri yeni bir oyun olarak görmektedirler. Bu kişilerin *Ortak Geleceğimiz* raporu, Rio Bildirgesi ve Gündem 21 üçlüsünü okuyup incelemeyen, peşin hükümlü yorumlamalarda buldukları anlaşılmaktadır.

Çevre sorunlarının nedenlerini iki yönlü ele alan, hem gelişmenin yokluğuna ve hem de bugüne dek seçilen ekonomik büyüme stratejilerine bağlayan saptamaların yapıldığı *Ortak Geleceğimiz* raporunda, çevre sorunlarının önlenmesinde öncelikli çözümün, ekonomik kalkınmada dar-

boğaza girmiş ve girmekte olan üçüncü dünya ülkelerini yoksulluktan kurtarmak olduğu açıklanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın kalkınmayla çevreyi bağdaşık kılan yönü budur. Buna göre, özellikle gelişmiş ülkelerin üçüncü dünya ülkelerinin kaynakları üzerinde baskı yaratan ekonomi politikalarını değiştirmeleri gerektiği üzerinde durulmaktadır. Diğer bir deyişle, sürdürülebilir kalkınmaya karşı olanların düşüncülerinin aksine, sürdürülebilir kalkınmanın anlamı çevre sorunlarına yolaçmamak için kalkınmadan ödün vermek değil tam tersine bu sorunları da önleyecek olan bir kalkınma içine girip bunu sürdürülebilir kılmaktır. Ancak bu konuda önerilen kalkınma stratejisi bugüne kadar gelişmiş ülkelerin izlediğinden farklı olarak kalkınmayı çevreyle bağdaşık kalma yönündedir. Diğer bir deyişle, sürdürülebilir kalkınma ile söylenen, "gelişmiş ülkelerin yaptığı hataları yapmamak için gelişmekten vazgeçin" değil, "gelişmekten asla vazgeçmeyin, ama bunu yaparken gelişmiş ülkelerin yaptığı hataları da tekrarlamayın" dır.

Ortak Geleceğimiz raporunda gelişmiş ülkelerin bugüne kadar izledikleri stratejiler nedeniyle yaptıkları hatalar örneklerle açıklanmakta, gelişmiş olmalarının değil fakat bu uğurda küresel boyutlara varan çevre sorunlarına yolaçmalarının eleştirileri yapılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin yarattığı çevre sorunlarına neden olarak kalkınma değil, kalkınma için seçmiş oldukları yol gösterilmektedir. Ayrıca, bu ülkelerin kalkınırken izledikleri yolun üçüncü dünya ülkelerinde çevrenin tahribatının yanında ekonomik yönlerden de krize yolaçması, bu sorunların çözümü için taşıdıkları sorumluluk yükünü artırmaktadır. *Ortak Geleceğimiz* raporunda, gelişmiş ülkelere bu sorumluluklarını yerine getirmelerinde ve yoksul ülkelerin gelişebilmelerinde, finansman akımı, kredilendirme, ticaret, yatırımlar ve çevre teknolojisinin yaygınlaştırılması ile ilgili olarak, çevre-kalkınma bağıntısını kuran sürdürülebilir kalkınma için somut önerilere yer verilmektedir. (bkz. *Ortak Geleceğimiz* raporu, bölüm 3).

Sürdürülebilir kalkınma nedir, ne değildir sorularını çok kısaca Ortak Geleceğimiz raporuna dayanarak verdikten sonra, çok önemli diğer sorunun, "sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak olanaklı mıdır? Eğer öyleyse, nasıl?" sorusunun yanıtlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınmaya Ulaşılabilir mi?

Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerekliliğini geliştirmekte olan ve özellikle

yoksulluk sürecini aşamamış ülkeler için öne sürmek elbetteki önemli fakat yeterli değildir. Yanıtlanması gereken öncelikli soru, bunun "nasıl" sağlanabileceğidir. Sürdürülebilir kalkınmayı benimseyen ya da benimsemeyenler arasındaki asıl tartışma konusu da budur. Kuramsal olarak doğru olanın uygulanabilirliğinin olmaması durumunda yalnızca bir aldatmaca olduğu düşüncesinin arkasından, gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayı geri bıraktırmak istedikleri ülkeleri oyalama taktiği olarak kullandıkları yorumu gelmektedir. İşte bu noktada dikkatli olmak ve eğer varsa, böyle bir oyuna gelmemek gerektiği düşüncesi, sürdürülebilir kalkınmayı kuramsal olarak içtenlikle benimseyenlerin ama "nasıl" sorusuna henüz yanıt bulamayanların da kafalarını meşgul etmektedir.

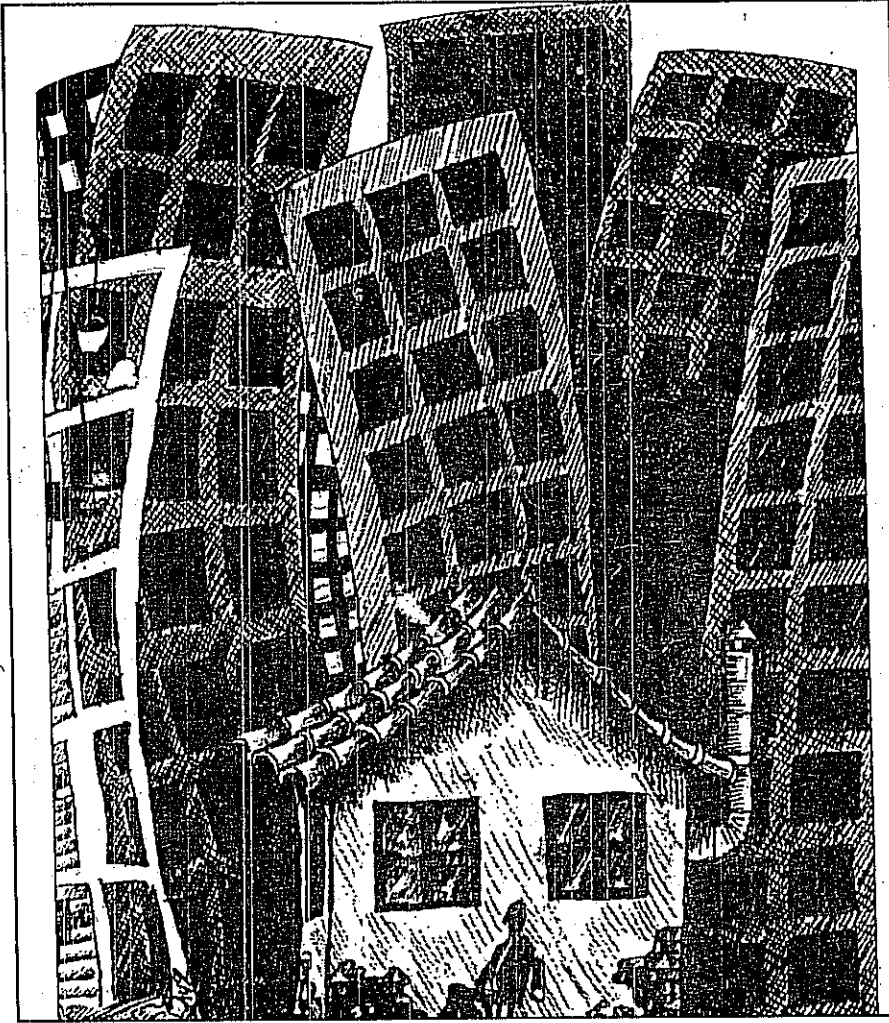
"Eğer gelişmiş ülkelerin bugüne dek izledikleri kalkınma stratejisi bundan böyle kalkınacak olan ülkeler için uygun bulunmuyorsa, o zaman bu ülkeler kalkınmalarını nasıl gerçekleştirebileceklerdir? Sürdürülebilir kalkınma stratejisini izleyerek kalkınmaya ulaşmak gerçekten de başarılabilir mi? Kısacası bu strateji uygulanabilir mi?" sorularının yanıtlarına da yine *Ortak Geleceğimiz* raporu ve Rio Bildirgesi'ndeki ilkeler için ayrıntılı ve somut eylemlerin saptandığı Gündem 21'de yer verilmektedir. Rio Konferansı'nın düzenlediği tarih esas alındığında, Gündem 21'de öngörülen eylemlerin yerine getirilmesi ile sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada ne kadar yol alındığını ortaya koymak için çok kısa bir süre, henüz üç yıl, geçmiştir. Bu süre yapılan uygulamaların sonuçlarını görebilmek için yeterli değildir. Ancak, 1987 öncesinde başlayıp ve özellikle 1970 sonrasında sürdürülebilir kalkınma stratejisine ulaşılmasında da etkili olan gelişmelerden hareketle, bu konuda somut bulgulara dayalı yorumlar yapmak olanaklıdır.

Gelişmiş ülkelerin kalkınırken izledikleri "tepkî-ve-tedavi" stratejisi, 1970 öncesinde henüz çevre teknolojisinin çok gerilerde olduğu, çevre yönetiminde ekonomik araçların geliştirilmesi bir yana yasal, yönetsel yapının dahi kurulmadığı ve teknik araçlarının bulunmadığı bir döneme rastlamaktadır. Dolayısıyla, o yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramını önesürmek dahi olanaklı değildir; bu strateji için gerekli koşullar henüz oluşturulmamıştır. Üstelik çevrede henüz kaygı duyulmasını gerektiren sorunlar da yaygınlaşmış değildir. Kalkınmayı çevre sorunları engeline takılmadan sürdürmek 1970'li yıllara kadar olanaklı olabilmıştır. Ama, bu engel tanımaz kalkınma 1970'lere gelindiğinde, kalkınma-

Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerekliliğini geliştirmekte olan ve özellikle yoksulluk sürecini aşamamış ülkeler için öne sürmek elbetteki önemli fakat yeterli değildir. Yanıtlanması gereken öncelikli soru, bunun "nasıl" sağlanabileceğidir.

dan nasibini alan geniş kitleleri dahi tepkisel eylemlere sevkeden çevre sorunlarına yolaçmıştır. Bunun sonucunda çevreyi korumanın teknolojik, yasal, yönetsel, teknik ve ekonomik gereklerini yerine getirmek yönünde atılım dönemine girilmiştir.

kalkınmayı çevre üzerinde baskı yaratmadan gerçekleştirme yönündeki yöntemlerin uygulamaya konabilmesidir. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin durumu, gelişmiş ülkelerin 1970 öncesindeki durumundan çok daha ileri bir aşamada, yeter ki kalkınmayı sürdürülebilir kılmanın araçlarını gereğince iyi kullanabilsinler.

21.5.1995 (Siyah Beyaz)

Gelişme sürecine yeni başlayacak olan veya henüz başında olan ülkeler, sanayileşirken çevre teknolojisini kullanabilirler.

PLANLAMA
95 / 3 - 4

Bugün kalkınma sürecinin halen başında olan ve dahası yoksulluk sınırını aşamayan ülkeler, gelişmiş ülkelerin 1970 öncesinde yoksun oldukları koşullara artık sahip durumdadırlar. Diğer bir deyişle, gelişmiş ülkelerin 1970 öncesinde izledikleri kalkınma stratejisi, bu ülkeler için artık geri kalmış bir modeldir. Gelişme sürecine yeni başlayacak olan veya henüz başında olan ülkeler, sanayileşirken çevre teknolojisini kullanabilirler, bunun için ekonomik ve teknik destek alabilecekleri kurumlardan da yararlanabilirler. Yapılması gereken bu araçların kullanılmasına olanak veren çevre yönetim sisteminin kurulabilmesi,

Sürdürülebilir Kalkınma ve Planlama

Ortak Geleceğimiz raporuna dayanarak yukarıdaki bölümlerde verilen açıklamalardan sonra, "planlamada neden sürdürülebilir kalkınma?" sorusunun yanıtını aramak aslında gereksizdir çünkü 1970 ve sonrasında, adı henüz "sürdürülebilir kalkınma" olarak konmasa da, planlamada kalkınma çevre bağımsızını kuran yöntem ve tekniklerin geliştirilmiş olduğu zaten bilinmektedir. Bu durumda sürdürülebilir kalkınmanın planlama mesleğine katılışı 1987 sonrasındaki yeni bir olay değildir, yalnızca adı yenilenmiştir. Planlama mesleği de, diğer tüm disiplinler gibi, kalkınma ile çevrenin yaklaşmasından 1970'li yıllardan başlayarak etkilenmiştir ve bu yönde bilimsel ve uygulamaya dönük gelişmelerin içine girmiştir.

Ülkemiz fiziksel planlama sistemi hala 1950'li yıllardan kalma olduğu için, 1970 sonrasında özellikle gelişmiş ülkelerde planlama bilminde kaydedilen gelişmelerin çok çok gerisindedir. HABİTAT II'ye hazırlanan bu günlerde, planlamada "neden" sorusunu aşan "nasıl" sürdürülebilir kalkınma sorusunun yanıtları aranırken, en başta ülkemizde mevcut planlama sisteminin geri kalmış düzeyinin irdelenmesi gerekir.

Ashında yapılması gereken Amerika'yı yeniden keşfetmek değildir. 1970'lerden bu yana planlama bilminde geliştirilen ve uygulanabilirliği kanıtlanmış yöntem ve tekniklerin ülkemiz planlama sistemine uyarlanması yönünde çalışmaların yapılması ve planlama sisteminin buna göre yeniden yapılandırılmasıdır. Gelişen dünyayı her alanda yakalamak kalkınmayı sürdürülebilir kılmanın başlıca gereğidir, planlama mesleğinde de bu gereğin yerine getirilmesi yönünde çaba gösterilmelidir.